

Oratie

Vorming voor de toekomst: Mars en Clio

Militaire geschiedenis voor *thinking soldiers*¹

Wim Klinkert

Wat is de relevantie van geschiedenis in militair onderzoek en onderwijs? Dit artikel is een bewerking van de oratie die professor Wim Klinkert uitsprak bij het aanvaarden van de leerstoel Moderne Militaire Geschiedenis van de Faculteit Militaire Wetenschappen van de Nederlandse Defensie Academie in Breda.

Mars en Clio

Mars, de god van de oorlog, en Clio, de muze van de geschiedenis, zijn door geschiedschrijvers frequent gekoppeld, maar deze affaires groeiden niet altijd uit tot een stevig gefundeerde relatie, gebaseerd op wederzijds begrip. Mars is nu eenmaal een man van de praktijk en Clio vindt haar geluk in academische reflectie. Beiden kijken naar de geschiedenis voor inspiratie en kennis, maar doen dit elk op hun eigen wijze. Mars trekt graag lessen en laat zo het verleden onderwijzen ten dienste van het heden. Clio daarentegen representeert geschiedenis als academische discipline, die niet wil beleren, maar vragen stelt, twijfelt, discussieert en wetenschappelijke kritiek uit. Lessen wil zij niet trekken, zij problematiseert het verleden liever. Wat betekent dat voor de rol van geschiedenis in wetenschappelijke militaire beroepsopleidingen? Is in zo'n kader een harmonieuze en toekomstbestendige relatie tussen beiden mogelijk? Met het verleden als bron van ideeën en inspiratie kan deze vraag bevestigend worden beantwoord.

M.H.J. Plantenga (1842-1901)

In 1880 verscheen van de hand van de infanterieofficier Marie Hermanus Jan Plantenga *Strategie en Krijgsgeschiedenis*, het eerste KMA-lesboek op dit gebied. Plantenga vertoonde een buitengewone belangstelling voor aardrijkskunde en statistiek, onderwerpen waarover hij verscheidene boeken publiceerde. Zijn loopbaan laat operationele functies zien, zoals divisiecommandant, maar toch vooral functies in het militair onderwijs, aan de KMA en de Hogere Krijgsschool (HKS), voorloper van het Instituut Defensie Leergangen (IDL). Kortom, Plantenga was een infanterist met een grote passie voor wetenschap en onderwijs. Zijn lesboek bleef tot 1930 in verschillende drukken en bewerkingen het enige Bredase lesboek op dit gebied.

Plantenga bezat een heldere visie op de rol van militaire geschiedenis in de opleiding van aspirant-officieren. Deze is tot op de dag van vandaag herkenbaar: de militaire geschiedenis leverde hem de voorbeelden uit de praktijk, die abstracte begrippen en grondbeginselen van oorlogvoering en strategie illustreren en bewijzen. Hij gebruikte geschiedenis dus als illustratie in woorden. Bovendien wilde hij aantonen dat oorlogvoering een professie is, die in de geschiedenis haar intellectuele basis vindt. De theorie van strategie en oorlogvoering, zo gaf Plantenga aan, rust op kennis en inzichten uit het verleden. Studie van beslissingen van grote commandanten openbaarde als het ware de essentie van het 'vak' van officier, en

gaf het aanzien en relevantie. Daarom waren de grote veldheren uit het verleden leerstof voor de toekomst en ze verleenden het officersberoep een wetenschappelijk fundament.

We zien in Plantenga's denken de erfenis van de Zwitserse militair denker Antoine de Jomini (1779-1869), die de Napoleontische oorlogen de militaire collegezaal binnenbracht en op basis van die recente ontwikkelingen tijdloze principes van operationeel en strategisch denken en handelen formuleerde. Het fenomeen oorlog werd door deze wijze van studie een bijna mechanisch proces, losgezongen van zijn omgeving. Tijdloze wetmatigheden hoorden bij de natuurwetenschappen, die een hoog aanzien genoten waarvan de krijgswetenschappen graag meeprofitteerden.

Plantenga gebruikte het verleden, maar bedreef geen historische wetenschap. Zijn opvatting dat de uitgangspunten van de strategie tijdloos waren, is voor historici een vorm van heiligschennis. Het is een ontkenning van wat Clio in diepste wezen is. Mars is bij Plantenga in alle opzichten de dominante partij, en op zichzelf is dat geen schokkende constatering voor een lesboek van een beroepsopleiding voor officieren. Bovendien zijn historische voorbeelden didactisch aantrekkelijk en passen ze goed bij de militaire organisatie die zoekt naar praktische handvatten om de onzekerheid, die inherent is aan het krijgsbedrijf, te reduceren, om zo sterker te staan op momenten dat het erop aan komt; momenten die zich slechts een beperkt aantal malen voordoen in de loopbaan van een officier. Historische voorbeelden worden zo tevens plaatsvervangende ervaring die de militair in zijn optreden kan ondersteunen. Maar al deze functies van de voorbeelden zeggen nog weinig over hun historische kwaliteit.

Militaire auteurs gingen in de 19^e eeuw zelden de dialoog aan met de academische geschiedwetenschap. En juist daar ontwikkelde Clio nieuwe inzichten. Civiele historici betoogden dat op basis van de aard van de overgeleverde bronnen, van de aan het verleden gestelde vragen en van onze eigen opvattingen daarover, het verleden als het ware voortdurend in beweging was. Het was daarenboven zo complex, dat we het nooit volledig zouden kunnen doorgronden. Inzicht in handelen van mensen en instituties moest verdiept worden door discussie en vragen stellen. En die vragen aan het verleden veranderden met de tijd mee. Zo'n benadering van geschiedenis stond ver af van tijdloze wetten, praktische antwoorden en zekerheden voor de toekomst en maakte zekere uitspraken over oorzaak en gevolg, het doen van voorspellingen en het trekken van lessen uitermate problematisch. Clio lijkt zo een slechte raadgever voor de militair te zijn, maar dat is toch slechts schijn. Aan het begin van de twintigste eeuw begon Mars toch met een schuin oog naar Clio te kijken.

Pieter Gustav Mantel (1894-1973)

In Breda braken nieuwe inzichten in 1931 door. Toen publiceerde de KNIL-officier en KMA-docent Pieter Gustav Mantel zijn lesboek *Inleiding tot de Leer der Oorlogvoering*, de opvolger van Plantenga's werk. De infanterist Mantel, geboren in Zuid-Afrika, had zijn operationele sporen in Nederlands-Indië verdiend. In zijn lesboek schreef Mantel dat het nut van militaire geschiedenis voor (aanstaande) officieren ligt in het vormen van een waarachtig beeld van het verleden. Hij werkte dit verder uit door te wijzen op geschiedenis als middel om het wezen en de complexiteit van de oorlog te leren kennen. Dit sloot, volgens Mantel, het trekken van lessen uit het verleden niet uit maar daarbij plaatste hij nadrukkelijk de kanttekening dat die lessen niet moesten leiden tot klakkeloos overnemen.

Ten slotte stelde Mantel dat militaire geschiedenis het oordeelsvermogen schoolde omdat het de rol van de mens het krijgswetenschappelijk onderwijs binnenbracht.

Die rol van de mens zien we bij Mantel vooral in zijn beklemtoning van het belang van moreel, na de Eerste Wereldoorlog een thema dat in militaire kring breed aandacht kreeg. De letaliteit, duur en intensiteit van de moderne, technologische oorlog, die zoveel van de soldaat — en de burger — eiste, zette psychologische aspecten nadrukkelijk op de agenda. Mantel verwoordde dit als volgt: “De moderne oorlog stelt juist hogere morele eisen aan den strijder dan voorheen het geval was.” Hiermee maakte Mantel de koppeling van moreel als collectief begrip naar het individu. De historiserende benadering, de prille toenadering tussen Mars en Clio, zette echter niet door. Sterker, de relatie verkoelde.

De Koude Oorlog

De intrede van de Koude Oorlog betekende een abrupt einde van de rol van militaire geschiedenis binnen de militaire opleidingsinstituten. De onwaarschijnlijkheid van nieuwe conventionele interstatelijke conflicten maakte de gedurende eeuwen opgebouwde kennis, gebaseerd op vroegere oorlogen, in korte tijd irrelevant. Zo leek het althans. Uit de Verenigde Staten woeien nieuwe wetenschapsgebieden, vooral gebaseerd op sociaalwetenschappelijke methoden en bedrijfskunde, over naar Europa en werden ook daar dominant. Technologie kreeg een nog groter aandeel in het militaire denken dan voorheen en door de nadruk op nucleaire oorlogvoering verschoof het denken over strategie naar de civiele academische wereld — en grotendeels naar bèta-georiënteerde wetenschappers. Het resultaat was dat aan westerse militaire opleidingsinstituten de rol en het aanzien van geschiedenis marginaliseerden. Nederland volgde deze trend, die tot het totaal verdwijnen van militaire geschiedenis aan Haagse stafschole leidde. Er verscheen geen nieuw militair-historisch lesboek meer aan de Bredase officiersopleiding, al bleef het vak zelf, in bescheiden omvang, wel gedoceerd worden. Meer dan een kwart eeuw, van de late jaren '40 tot de vroege jaren '70, stond de militaire geschiedenis in de kou, ook in de civiele academische wereld, zij het daar om andere redenen.

1960: vernieuwende ideeën

Juist in de donkerste periode van het vak, zo rond 1960, zochten buiten onze landsgrenzen twee historici, die beiden als officier de Tweede Wereldoorlog aan den lijve hadden ondervonden, een echte toenadering van Clio tot Mars. Zij droegen daarmee in belangrijke mate bij aan het nieuwe intellectuele fundament voor de beoefening van militaire geschiedenis in het militaire onderwijs: Hans Meier-Welcker (1906-1983) en Michael Howard (1922-). De eerste was een Duitse infanterieofficier, die meteen na zijn ontslag uit geallieerde krijgsgevangenschap was gaan studeren en uiteindelijk directeur werd van het West-Duitse *Militär-geschichtliches Forschungsamt*. Vanaf 1960 pleitte hij voor een bredere opvatting over militaire geschiedenis binnen het militair onderwijs en een nauwere band met de academische wereld. In plaats van de *Rezeptsammlung* van weleer beklemtoonde Meier-Welcker dieper inzicht in het verschijnsel oorlog op basis van degelijk historisch onderzoek, waarbij het eigene van elk tijdvak uitgangspunt was.²

Michael Howard vocht tijdens de oorlog als officier in het Britse leger in Italië en belandde nadien bij *King's College* in Londen waar hij in 1962 het *Department of War Studies*

heroprichtte. Hij hield in 1961 de klassiek geworden rede: *The Use and Abuse of Military History* waarin hij zich verzette tegen de traditionele militaire geschiedenis die in zijn ogen mythes en politiek gewenste opvattingen verspreidde en de rauwe werkelijkheid van de oorlog verhulde.³ Ook Howard voerde oppositie tegen een geschiedopvatting die uitging van herhaling en tijdloosheid. De officier moest beseffen, zo stelde Howard, dat de historicus tussen hem en het verleden staat, en dat deze historicus selecteert, interpreteert en ook geconfronteerd wordt met tegenstrijdigheden in en de afhankelijkheid van beschikbare bronnen.

Desalniettemin achtte Howard de beoefening van militaire geschiedenis door militairen van essentieel belang omdat deze de militair tot diepere inzichten bracht; ze leerde hem inzien hoe complex die was, en tevens hoe elke tijd eigen opvattingen had maar ook hoe het heden door het verleden wordt beïnvloed. Die combinatie, de zo objectief mogelijke benadering van de complexe historische werkelijkheid, samen met verkrijgen van besef van voortdurende verandering, zijn kernbegrippen in het historisch denken.

Howard drukte dit zeer fraai en kernachtig uit: het ging er niet om “clever for the next time” te zijn maar “to make men wise forever”. De opbrengst voor de militaire praktijk was een betere kwaliteit van besluitvorming omdat de officier creatief handelde, met inzicht in mens en omgeving, in plaats van sjabloonmatig te denken.

Meier-Welcker en Howard zochten de toekomst van de militaire geschiedenis en het onderwijs dus bij Clio. In hun ogen was historische kennis van fundamenteel belang voor de omgang met onvoorspelbaarheid en complexiteit. Echter, voorlopig veranderde er in het militair onderwijs nog weinig. Voor een herleving van de militaire geschiedenis gaven twee oorlogen de aanzet: Vietnam en de strijd in het Midden-Oosten van 1973.

Vietnam

Het Vietnamconflict had een diep traumatisch effect op de Amerikaanse strijdkrachten en samenleving en leidde mede tot een intellectuele crisis over de vraag hoe oorlog nog gevoerd moest en kon worden. De vooraanstaande Amerikaanse strateeg Edward Luttwak bijvoorbeeld gaf in zijn analyse uit 1980 van de nederlaag in Vietnam aan dat de oorlog weliswaar was gevoerd door veel hoog opgeleide officieren, maar dat één veld van expertise opmerkelijk blanco was gebleven: “warfare was the only expertise missing.”⁴ De Amerikaanse krijgsmacht greep onder meer naar de reddingsboei van de militaire geschiedenis, om weer vat op *warfare* te krijgen. Dit werkte door tot in de klaslokalen van de Amerikaanse militaire opleidingsinstituten. Zo hoopte de Amerikaanse militaire leiding te herstellen wat het vanaf het begin van de Koude Oorlog was verloren: de vorming van *warriors*, in plaats van *managers* als leidend beginsel in de opleidingsfilosofie. Inzicht in de complexiteit van oorlog, gebaseerd op historische analyse van ervaringen, moest hen de dynamiek van oorlog en geweld leren doorzien om zo hun handelen adequater te maken. Nieuwe doctrines zoals *Field Manual 100-5, Operations* uit 1986 werden historisch doorwrochte gevechtshandleidingen. Niet alleen kregen de Clausewitziaanse concepten een prominente plaats, maar ook adviseerde de *Field Manual* dat voor effectieve commandovoering officieren in vredetijd zich tot “regular study of military history and biography” moesten wenden. Het vak verscheen weer in de Amerikaanse militaire curricula.

De herleving van militaire geschiedenis

In Nederland veranderde aanvankelijk weinig. Aan de stafscholen bleef militaire geschiedenis afwezig, maar de KMA benoemde medio jaren '70 wel de eerste officier met een historische academische opleiding als docent militaire geschiedenis. De Nederlandse academische wereld moest van militaire geschiedenis echter nog weinig hebben, daar ontbrak dit specialisme. Pas begin jaren '90 van de twintigste eeuw braken de veranderingen die in de Angelsaksische wereld waren ingezet hier echt door. In 1980 was Ger Teitler weliswaar benoemd tot lector, en kort nadien hoogleraar, strategie en militaire geschiedenis aan het KIM, pas in 1994 kregen Leiden en Amsterdam bijzonder hoogleraren militaire geschiedenis. Hiermee lag de weg open naar universitair militair historisch onderwijs en naar academische promoties. Kort na 1990 keerde aan de HKS, nadien IDL, militaire geschiedenis weer terug, verzorgd door docenten van de Haagse Sectie Militaire Geschiedenis (nu NIMH) en de KMA. Hierbij ging het, net als in de Verenigde Staten, om verdieping van strategisch en operationeel denken, een intellectuele activiteit die traditioneel aan de stafscholen hoort.

Als symbool van herleving kies ik het nieuwe lesboek, mede geïnitieerd door Teitler, dat in 2002 uitkwam: *Militaire Strategie*, waarin de historische ontwikkeling van oorlogvoering te land, ter zee en in de lucht ruime plaats kreeg. Zonder de toen nog prille wetenschappelijke samenwerking tussen KIM en KMA was dit boek, zeventig jaar na Mantel, er nooit gekomen. De auteurs waren in hoofdzaak civiele of militaire academici. In die zin was het voor de Nederlandse officiersopleiding vernieuwend, maar het boek miste de dimensie die Mantel nu juist in 1931 al zo had beklemtoond: de mens. Desalniettemin staat het symbool voor een ingrijpende vernieuwing die zijn eerste beslag kreeg in 2005 met de oprichting van de Faculteit Militaire Wetenschappen in Den Helder en Breda en de allereerste benoeming van een hoogleraar militaire geschiedenis aan een Nederlandse defensieopleiding. Het nieuwe millennium creëerde aldus de uitdaging waar we nu voor staan: een militair-historisch programma creëren, dat relevant is voor de officieren in opleiding en dat voldoet aan de civiele academische eisen die aan een geesteswetenschap gesteld mogen worden, en dit geplaatst in een multidisciplinaire, beroepsgerichte opleiding. Officieren in opleiding worden geen historici, maar we willen ze wel *wise forever* maken, om Michael Howard nogmaals te citeren.

Inzichten uit het verleden

Op basis van onze *tour d'horizon* langs hen die ons voorgingen, kunnen we nu al een aantal conclusies trekken. We kunnen Plantenga achter ons laten in de zin dat het leveren van historische voorbeelden geen eigen hoogleraar noch een eigen sectie rechtvaardigt. Clio voelt zich er heel ongemakkelijk bij en haar zou het verwijt te zoeken naar de *quick fix*, hoe aantrekkelijk deze ook oogt, dan terecht aangewreven kunnen worden. Maar de relatie die Plantenga legde tussen geschiedenis en strategie, doctrinevorming, en tactisch en operationeel optreden moeten we niet veronachtzamen. Die loot aan de beroepsgerichte militair-historische stam blijft nuttig, als we de methode maar moderniseren. Ook Mantels inzichten, over de rol van de mens en het inleven in het verleden blijven zonder twijfel tot op de dag van vandaag waardevol. Howard leidt ons eigenlijk direct naar bekend terrein, van de verhoogde complexiteit van de taak van de officier, die zich afspeelt in vooraf moeilijk te voorspellen geografische en culturele omgevingen. Dit vraagt intellectuele

bagage en capaciteiten waaraan militaire geschiedenis een bijdrage kan leveren. Onze huidige, post-9/11-wereld, maakt de urgentie hiervan alleen maar groter. De *thinking soldier* moet beslagen ten ijs komen. Het antwoord op onvoorspelbaarheid, culturele verschillen en complexiteit is niet het historische voorbeeld, maar de intellectuele wendbaarheid, het analytisch vermogen, de kritische geest. De officier dient, direct na voltooiing van zijn primaire opleiding, de intellectuele capaciteiten te bezitten die hem in staat stellen met snel veranderende en onbekende situaties om te gaan. Uiteindelijk gaat het dan om het verwerven van inzicht in menselijk denken en handelen, het zich kunnen verplaatsen in andere culturen en opvattingen, en het verkrijgen van een begrip hoe de dynamiek van conflicten en gewapende organisaties werkt. Hij dient over een intellectueel referentiekader te beschikken, dat hem in onverwachte situaties en in contacten met 'vreemde' cultureel bepaalde opvattingen en handelingen niet van zijn stuk brengt. 'Ware' kennis van het verleden, dat wil zeggen, historisch kritische kennis, geeft de officier een ervaringsvoorsprong die hem helpt effectief en weloverwogen in de werkelijkheid in te grijpen en deze vorm te geven.

Militaire geschiedenis van de toekomst

Van wezenlijk belang is dat de opleiding in een multidisciplinaire omgeving plaatsvindt. De kracht zit in de combinatie van wetenschappelijke methoden en opvattingen. De bijdrage van de historische methode is daarin driedig. In de eerste plaats vereist ze een kritische houding naar de herkomst van ideeën, beweringen en feiten. Deze vereist inlevingsvermogen, inzicht in menselijk handelen en denken, en het besef dat opvattingen en wereldbeelden in tijd en plaats verschillen. Ten tweede gaat het om begrijpen wat verandering inhoudt en dat leidt tot een gezonde relativisering van de meest recente — en voor het oog dus belangrijkste — ontwikkelingen. Verabsolutering van het heden betekent een verarming van denken en leidt daarmee tot een karig gevulde intellectuele gereedschapskist. Ten derde moet geschiedenis 'mythen' ontrafelen en ontzenuwen. In praktijk betekent dit het leren doorzien van achterliggende motieven en de belangen in velerlei omstandigheden. Juist in omstandigheden 'die ertoe doen', die gaan over leven en dood, waarin gehandeld wordt onder stress, waarin beslissingen genomen worden waar veel van afhangt, is de kans erg groot op latere versluiering, verdraaiing, verduistering. Gemakkelijke acceptatie van verklaringen kan op haar beurt weer tot verkeerde ideeën, of erger, foutieve handelingen leiden. Geschiedenis kan de aanstaand officier handvatten tot reflectie van hem- of haarzelf en van de omringende wereld aandragen. De opbrengst van al deze inzichten en competenties is een hogere kwaliteit van commandovoering omdat de ingewikkelde aard van de moderne inzet wordt doorzien. Hoe kunnen deze idealen in de onderwijspraktijk handen en voeten krijgen?

Laat ik beginnen met in mijn ogen de beste methode, die van de verdiepende, analyserende *case study*, gekoppeld aan een militair-historische analyse waarin inhoudelijke en methodologische lessen en een bezoek aan historische slagvelden hand in hand gaan. Centraal staat een militair-historisch onderwerp dat multidisciplinair wordt benaderd en uitgediept. Hiermee voldoet de analyse aan Howards eis van diepte, context en kritisch-wetenschappelijke benadering. De *site visit* werkt daarbij niet alleen motiverend, deze stimuleert bovendien discussie en betrokkenheid en bevordert de ontwikkeling van competenties van militair-tactische analyse van terrein en operaties. Dit gaat samen met academische elementen als toepassing van methoden en technieken van historisch

onderzoek — vooral bronnenkritiek en inlevingsvermogen — en een multidisciplinaire benadering van oorlogvoering. Hiermee wordt het 'hier en nu' ter discussie gesteld en leert de aanstaand officier relativeren en historische ontwikkelingen zien. Actuele militaire problematiek en theorievorming worden zodoende kritisch tegen het licht gehouden. In het huidige militair academisch onderwijs past een brede aanpak met aandacht voor juridische, ethische en morele kwesties, maar ook voor de relatie tussen operaties en logistiek en intelligence, en voor uiteenlopende vraagstukken als technologische innovatie en herdenken van oorlogen. Dan gaat Clio volwaardig met Mars mee op reis. In concrete voorbeelden van handelen in gevechtssituaties, op de plaats waar het ooit echt gebeurde, schuilt een grote kracht. Maar het werkt alleen goed als er een gedegen methodologische basis is gelegd en als het verband tussen de gebeurtenis te velde met abstractere concepten als militaire besluitvorming, militaire cultuur, rivaliteiten tussen krijgsmachtdelen of civiel-militaire omgang duidelijk wordt. Naast het fraaie Clausewitziaanse begrip frictie kan bovendien de menselijke factor scherper naar voren komen, twee elementen die in de uitvoering van militaire inzet een grote rol spelen. Studie vanuit de mens levert bovendien zelfkennis op en stimuleert reflectie en gezonde twijfel, die uiteindelijk leidt tot inzicht.

Een tweede ingang biedt de discussie over moeilijke, controversiële onderwerpen, die voor de officier als staatsburger en vertegenwoordiger van de krijgsmacht van belang zijn. Het huidige debat over de aard van de Nederlandse koloniale oorlogvoering, waarbij hardnekkige mythen ontrafeld worden, is hiervan een mooi voorbeeld. Door inzicht te geven in gedrag van militairen in een felle koloniale strijd, door te analyseren hoe een krijgsmacht omging met grensoverschrijdend gedrag en waarom de samenleving vragen gaat stellen, verwerft een aanstaand officier inzichten in oorlogvoering, de ethische aspecten en de doorwerking daarvan in de maatschappij. Zo'n inzicht is niet alleen nuttig, het benoemen van ongewenste handelingen verhoogt bewustwording en daarmee de kans op herhaling ervan. De historicus moet zulke discussies met aanstaande officieren kunnen voeren om hun inzicht te scherpen. Bovendien verhoogt een goed doordacht antwoord van een officier, of het nu aan de pers, aan zijn familie of aan zijn manschappen is, zijn aanzien en dit reflecteert positief op de krijgsmacht. Ik zou dit graag intellectuele weerbaarheid noemen.

Ten derde draagt geschiedenis ook bij aan de versterking van 'esprit de corps', en zo aan de versterking van de eigen identiteit van de aanstaande officier, en dat is belangrijk voor het functioneren in en van een militaire organisatie. Kennis over inzet van de eenheid of het krijgsmachtdeel in het verleden is hierin van belang. Daar gaat een samenbindende kracht van uit. Maar romantisering moet hierbij wel plaatsmaken voor visies die de toets van de historische kritiek kunnen doorstaan. Dan vinden Clio en Mars elkaar ook in dit domein wel.

Militair handelen, oorlog en conflict, ten slotte, zijn menselijke activiteiten, die mede als zodanig bestudeerd moeten worden. Dat maakt een geesteswetenschappelijke benadering, waaronder die van de geschiedenis, relevant, zelfs essentieel. Een inspirerend voorbeeld biedt het *Australian Army Research and Development Plan Arts and Humanities*.⁵ Deze vrij nieuwe loot aan de onderzoeksstam van *down under* nodigt de defensieorganisatie uit ook te kijken naar niet-technologisch gedreven vragen en naar oplossingen vanuit een filosofie die al sprak uit Mantels lesboek en die in haar kern al bij Clausewitz herkenbaar is, namelijk: inzet van militaire middelen is te complex voor een kortetermijnbenadering en in haar essentie zo zeer een zaak van menselijke drijfveren, emoties en cultureel bepaalde

opvattingen en aannames, dat geesteswetenschappers hierover graag meedenken. In militair onderzoek en onderwijs heeft geschiedenis relevantie en daarmee toekomst: geschiedenis gaat over verandering, en dat is de enige echte constante.

Prof. dr. Wim Klinkert is hoogleraar Moderne Militaire Geschiedenis aan de Faculteit Militaire Wetenschappen van de Nederlandse Defensie Academie in Breda.

Wilt u reageren? Mail de redactie: redactie@atlcom.nl.

¹ Deze tekst is een bewerking van de oratie uitgesproken op 1 maart 2018 in Breda bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar Moderne Militaire Geschiedenis aan de Nederlandse Defensie Academie. Een geannoteerde en uitvoeriger versie is uitgegeven door de NLDA in Breda, 2018.

² Gerhard Göhler, 'Vom Nutzen der Kriegsgeschichte', *Wehrkunde* november 1964, 591-596 en 648-654.

³ Michael Howard, 'The Use and Abuse of Military History', *RUSI Journal* 1962.

⁴ Edward Luttwak, 'A New Arms Race', *Commentary Magazine* september 1980. Zie voor Nederland: Ger Teitler, 'Wie zich aan het bedrijfsleven spiegelt' *Militaire Spectator* 159 (1990) 339-342.

⁵ 'Army Research and Development Plan 2016 Arts and Humanities', www.army.gov.au.